

گزارشی از وضعیت ایرانیان یهودی

افشین نادری

شدند.

در حال حاضر ایرانیان یهودی در هر ناحیه‌ای از کشور که ساکن باشند، علاوه بر مشخصات فرهنگی ویژه، از نظر زبان، خصوصیات اجتماعی و طبقاتی با اکثریت قومی آن ناحیه هم‌رنگ هستند. به تعبیر دیگر زبان ایرانیان یهودی در هر یک از مناطق مختلف شامل زبان قومی آن منطقه است. زبان عبری، زبان دینی این اقلیت است که با آن فرایض و نیایشهای مذهبی خود را به جای می‌آورند. ایرانیان یهودی در مناطق کردنشین، از جهت زبانی و رسوم قومی (بجز مذهب) با قوم کرد تشابه کامل دارند و ایرانیان یهودی مناطق مرکزی نیز (بجز مذهب) از نظر آداب و رسوم قومی شبیه ساکنان این مناطق هستند.

پراکندگی جمعیت، شغل و پیشه

ایرانیان یهودی بزرگترین جامعه یهودی خارج از اسرائیل - فلسطین اشغالی - در خاورمیانه محسوب می‌شوند که جمعیت امروز آنان حدود ۲۵ الی ۳۰ هزار نفر برآورد می‌شود. از این جمعیت حدود ۱۵۰۰۰ نفر در تهران و مابقی در شیراز، اصفهان، کرمانشاه، یزد، کرمان، رفسنجان، بروجرد، سنندج و ارومیه

... در کنار مسلمانان در آرامش کامل بسر می‌برند. **تاریخ، قومیت و زبان ایرانیان یهودی** ایرانیان یهودی از تبار عبرانیان و یهودیانی هستند که بخشی از آنان در اواخر قرن هشتم قبل از میلاد مسیح از سوی دولت آشور به ایران انتقال داده شدند و در شهرهای ناحیه زاگرس یعنی در شهرهای "ماد" سکنی گزیدند. گروه بزرگتری از یهودیها با فشار دولت کلد و بابل به شهرهای دیگر زیر سلطه پارسیان انتقال یافته و در شهرهای مختلف این مناطق مستقر شدند. تاریخ ورود یهودیان به تهران

مقدمه‌ای بر پیوندهای تاریخی و فرهنگی ایرانیان یهودی از حدود ۲۷۰۰ سال پیش در این سرزمین حضور داشته‌اند. مقابر اولیا و انبیای صاحب کتاب یهود در ایران چون حضرت دانیال نبی در شوش، استر و "مردخای در همدان و حضرت حقیوق نبی در تویسرکان و آرامگاه چندین تن از علمای برجسته یهودی چون هاراو اورشگرا، در یزد و خاخام ملا مشه هیلوی، در کاشان مورد احترام مسلمانان نیز هستند. ایران نه تنها آرامگاه پیامبران و علمای دین یهود است بلکه گروهی معتقدند که بنیامین برادر حضرت یوسف نیز در ایران مدفون است. در کتاب تورات از هیچ ملتی به اندازه ایرانیان تجلیل نشده است. حتی می‌توان گفت که بخشی از اصول اعتقادی یهودیان در سرزمین ایران شکل یافته است و گروهی از محققان چون زنده‌یاد مهرداد بهار از تأثیر باورهای ایرانیان بر آیین یهودی سخن رانده‌اند. جشن "پوریم" یکی از نشانه‌های همزیستی و عمق ارتباط فرهنگی و تاریخی کلیمیان و ایرانیان است.

یکی دیگر از نشانه‌های پیوند فرهنگی کلیمیان و ایرانیان وجود گونه‌ای از ادبیات عبری - فارسی است. این گونه از ادبیات فارسی آثاری از شاعران کلیمی ایران را در بر دارد که چکامه‌های فارسی خود را به خط عبری مکتوب ساخته‌اند. در میان شاعران مزبور می‌توان به شاهین، مولانا عمرانی، خواجه بخارایی و ... اشاره کرد. شاهین اولین شاعر یهودی فارسی‌سراست که در اواسط قرن چهار میلادی در شهر شیراز می‌زیسته است. همسایگی محلات زندگی یهودیان و مسلمانان در شهرهای ایران و بویژه سکونت یهودیان در جوار مراکز دینی و اجتماعی شیعیان حکایت دیگری از حیات مسالمت‌آمیز آنان در تاریخ ایران دارد. در مشهد "کنیسه" یهودیان در کنار آستان قدس قرار گرفته است و در اصفهان در کنار مسجد جامع و در شیراز یهودیان در مجاورت حضرت شاه‌چراغ زندگی کرده و می‌کنند. در تهران نیز به عنوان اصلی‌ترین محل اجتماع و زندگی، ایرانیان یهودی در محلاتی چون "مشیر خلوت"، "پامنار"، "کوچه عربها"، "سریولک" و

ساکن هستند. در سایر شهرهای ایران نیز تعدادی خانوار یهودی سکونت دارند (نک آبی، ۱۳۸۲). ایرانیان یهودی دارای مشاغل مختلف و اغلب آزاد (غیردولتی) هستند. در این میان می‌توان به کسبه یهودی که قشر مرفه و میانه این اقلیت دینی را در

نیز به زمان سلطنت نادرشاه افشار باز می‌گردد. درباره کلیمیان مهاجر به ایران می‌توان گفت که آنان در طول تاریخ و متأثر از تجربانهای مختلف اجتماعی، اقتصادی و سیاسی و با سپری شدن قرون متمادی به یکی از اقوام جامعه ملی ایران تبدیل

بر دارد، اشاره کرد. هرچند نسل جوان امروز به تحصیلات عالی علاقه بیشتری نشان می‌دهند.

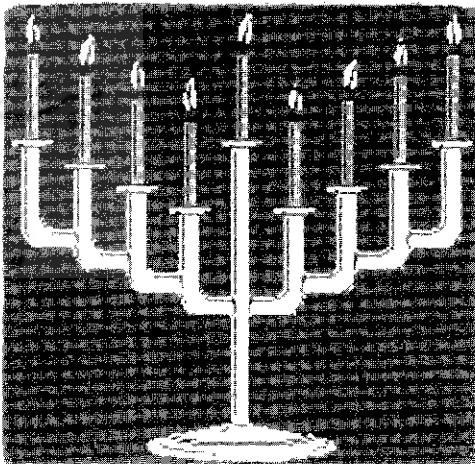
کنیسا (کنیسه)

کنیسا یا کنیسه که در عبری "بت هکنیست" نام دارد در لغت به معنای "خانه اجتماع" است و محل عبادت و تجمع مذهبی یهودیان به شمار می‌آید. ایرانیان یهودی فرایض مذهبی خود را بویژه در روز "شبات" (شنبه) در کنیسه‌های خویش به جای می‌آورند. ایران حدود هفتاد و شش کنیسه دارد که از این میان سی و یک کنیسه در تهران (بیست و سه کنیسه‌ی فعال)، سیزده کنیسه در شیراز و بقیه در دیگر شهرهاست و تعدادی از آنها نیز به دلیل مهاجرت یهودیان غیر فعال باقی مانده است.

زیارتگاه‌های ایرانیان یهودی

در برخی از نواحی ایران یهودیان زیارتگاه‌هایی دارند که محل رجوع و زیارت آنان است که می‌توان به زیارتگاه‌های ذیل اشاره کرد:

- مرقد "حقوق نبی" در توسرکان.
 - مقبره "استر" (ملکه ایران و همسر خشایارشا) و مقبره "مردخای" (عموی استر) و آرامگاه "هگی" یا "هگی" در همدان.
 - مقبره "خاخام مشحه هلوی" در کاشان.
 - مقبره راب اعظم "خاخام اورشرگا" در یزد.
- یهودیان کردستان نیز به وجود قبر بنیامین فرزند یعقوب در نزدیکی قصر شریف معتقدند. ددا، گاه

(ریبارکنده) سازه بت اثر هم از جمله دیگر مکانهای زیارتی یهودیان است.

انجمنها و سازمانهای یهودی در ایران

ایرانیان یهودی دارای چند انجمن مرکزی در تهران و شهرستانها و سازمانها و کانونهای مختلف وابسته به این انجمنها هستند:

۱. انجمن کلیمیان تهران، ۲. جامعه روشنفکران کلیمی، ۳. خانه جوانان یهود در ایران، ۴. سازمان

دانشجویان یهود ایران، ۵. کانون پیشرو فرهنگی و اجتماعی یهود، ۶. جامعه فارغ‌التحصیلان یهودی، ۷. انجمن کلیمیان شیراز، ۸. انجمن کلیمیان کرمانشاه، ۹. گروه مذهبی بنی تورات، ۱۰. کانون دوشیزگان و بانوان کلیمی، ۱۱. کانون فرهنگی هنری کلیمیان ایران، ۱۲. انجمن فرهنگی گنج دانش (در حال حاضر غیرفعال)، ۱۳. گروه معتقد به فرهنگ یهودی ۱۴. انجمن خیریه اتحاد؛ ۱۵. سازمان جوانان گیشا، ۱۶. سازمان جوانان کلیمی شرق تهران، ۱۷. کمیته جوانان انجمن کلیمیان، ۱۸. کانون جوانان یهودی، ۱۹. خانه جوانان باغ صبا و ۲۰. دارالشرع.

انجمن کلیمیان تهران

انجمن کلیمیان تهران که نام دیگر آن "حبراست"، به عنوان سازمان مرکزی کلیمیان ایران انجام امور اجتماعی و رفاهی خاص کلیمیان به ویژه کلیمیان تهران را بر عهده دارد.

این انجمن مسئول اداره کنیسه‌ها، مدارس، کشتارگاه‌ها، اغذیه کاشر و امور کسروت (ذبح شرعی یهود)، امور گورستانهای اختصاصی، امور مربوط به باشگاه‌های جوانان، سرای سالمندان و ... است. تاریخ تأسیس انجمن کلیمیان تهران به سال ۱۳۲۳ باز می‌گردد. انجمن کلیمیان دارای هیات‌مدیره‌ای است که شامل رئیس، نایب رئیس اول، نایب رئیس دوم، خزانه‌دار، مهربدار، جمع‌دار اموال، کارپرداز، دبیر انجمن و رئیس جلسه می‌شود. انجمن کلیمیان فعالیت مجموعه سازمانهای کلیمی ایران را زیر پوشش دارد. این انجمن دارای کمیته‌ها و زیرمجموعه‌هایی چون کمیته فرهنگی، کمیته تعاون، امور اجتماعی، کمیته املاک و امور مالی، کمیته "مصا" برای عید "پسح" و ... است. در حال حاضر هارون یشایایی رئیس انجمن کلیمیان تهران است.

ایرانیان یهودی و نشر

ایرانیان یهودی پس از انقلاب اسلامی از طریق انتشاراتی چون انتشارات مذهبی بنی تورات، انتشارات انجمن فرهنگی "اوتصر هتورا" (گنج دانش) و انجمن کلیمیان به چاپ و نشر کتاب پرداخته‌اند.

چاپ یک دوره کتاب عهد عتیق به تصحیح و ترجمه موسی زرگری و پورداوود و مزامیر داوود به همراه ترجمه فارسی و انتشار کتابهای دیگر، نشریه نموز (تا سال ۱۳۶۸) و ماهنامه آفق بینا (ارگان انجمن کلیمیان از سال ۱۳۷۸) اقدامات عرصه نشر یهودیان ایرانی است.

کتابهای مقدس یهود

مجموعه "تنج" یا کتابهای مقدس یهود که معمولاً به نام عهد عتیق شناخته می‌شوند مجموعه‌ای است ۲۴ جلدی از کتاب حضرت موسی (تورات) و سایر

انبیای یهود که دارای بخشهای ذیل است:

تورات، یوئیم (انبیا) و کتوبیم (مکتوبات).

تلمود (تورات شفاهی)

از زمان نزول تورات، همراه با فرامین مکتوب در متن تورات، نحوه اجرای آن دستورات و سنتها، به صورت شفاهی به بنی‌اسرائیل توسط حضرت موسی آموزش داده شد که تورات شفاهی یا "هالاخا" نام گرفت زیرا در بسیاری موارد، خداوند در تورات-کتبی -دستوری می‌دهد اما نحوه انجام آن را به طور صریح بیان نمی‌کند. نحوه صحیح اجرای دستورات خداوند را حضرت موسی طی چهل سال به بنی‌اسرائیل آموزش داد که این آموزه‌ها به صورت شفاهی سینه‌به‌سینه از استاد به شاگرد یا از پدر به فرزند منتقل می‌شد تا اینکه پس از ویرانی معبد دوم بیت‌المقدس و پراکندگی یهودیان حدود ۱۸۰۰ سال پیش تورات شفاهی توسط دانشمندی بزرگ به نام ربی یهوذا هناسی با همکاری بسیاری از علمای زمانه در شش جلد شامل شصت و سه رساله به نام میشنا جمع‌آوری شد.

ادای نماز در آیین یهود

یهودیان در روزهای عادی سه نوبت نماز به جا می‌آورند. شکل رسمی نماز در حدود ۲۰۰ سال پیش با متوقف شدن تقدیم قربانی‌ها به علت ویرانی بیت‌المقدس بتدریج تدوین گشته و بیشتر شد. یهودیان شنبه‌ها و روزهای عید در سه نوبت صبح، بعد از ظهر و بعد از غروب نماز می‌خوانند. هسته اصلی نماز ثابت است که در سکوت خوانده می‌شود و تفاوت در مقدمات و مؤخرات است. نمازگزاران می‌توانند به صورت انفرادی نماز بخوانند اما شکل جماعتی آن ارجح است و هر جا (نه لزوماً کنیسا) ۱۰ مرد بالای ۱۳ سال جمع شوند، می‌توانند نماز را به جماعت بخوانند.

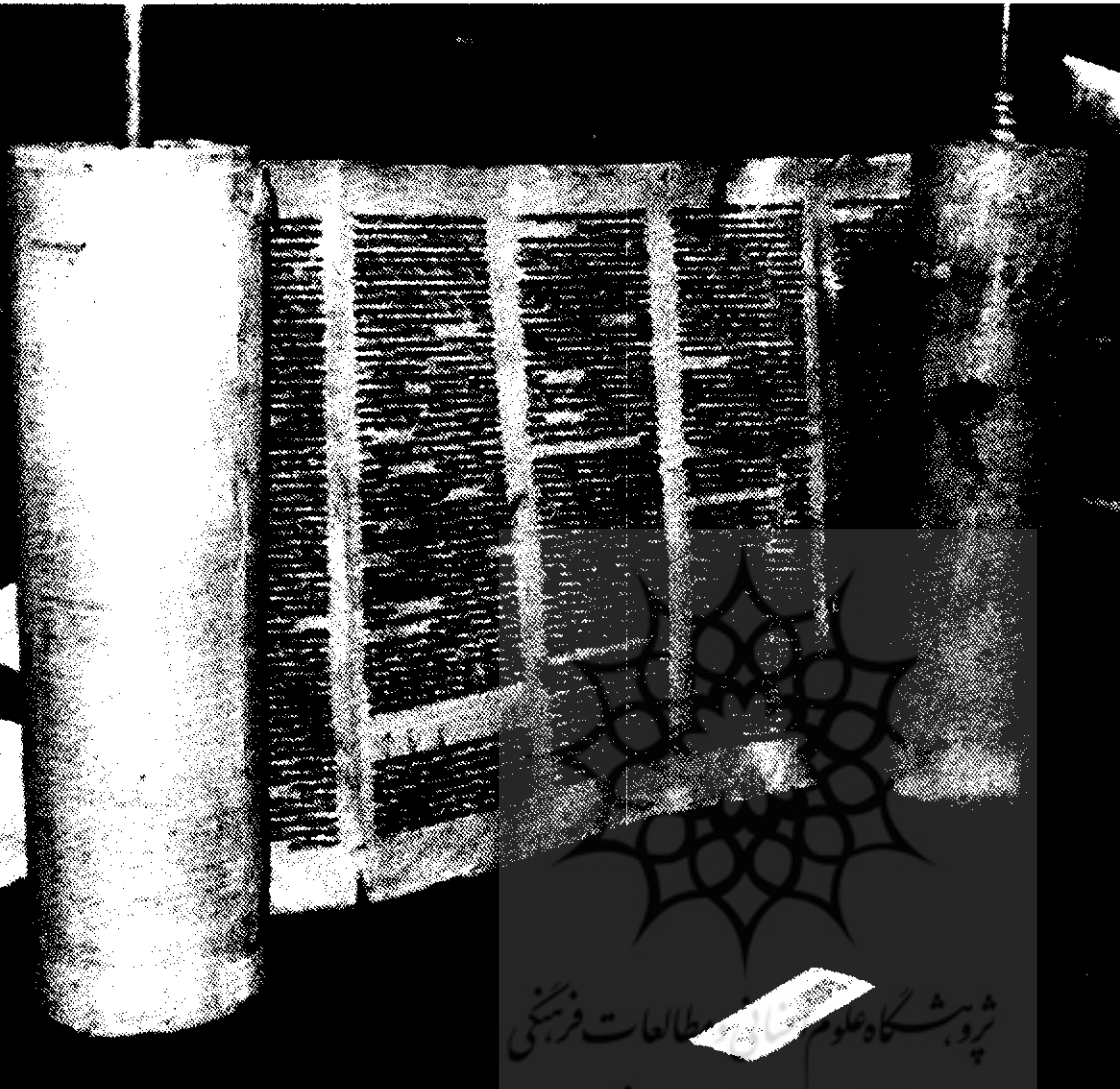
روزه یهودیان و روز مقدس

یهودیان در مناسبتهای خاصی روزه می‌گیرند. شش روزه بر یهودیان واجب است که یک روزه به صراحت در تورات ذکر شده و روزه بزرگ (یوم کپیور) یا روزه توبه نامیده می‌شود. این روزه از غروب روز قبل تا غروب روز بعد است. یهودیان در این روز کار را تعطیل می‌کنند و تمام‌وقت در کنیسه به عبادت می‌پردازند، همچنین به مناسبت ویرانی بیت‌المقدس چهار روز روزه بر یهودیان واجب شده است. به علاوه آنها روزه‌های مستحبی هم دارند که بیشتر در روزهای دوشنبه و پنجشنبه گرفته می‌شود.

روز مقدس یهودیان شنبه است و در این روز آنها بیشتر به انجام آیین عبادی مشغول می‌شوند و کار کردن برایشان ممنوع است.

معاد در آیین یهود

در تلمود درباره بهشت و جهنم و سرانجام انسان

سخن گفته شده و معاد جزو ۱۳ اصول ایمان یهودی است. هر یهودی بنابر اعتقادش منظر یک منجی است اما تفاوت این اعتقاد با اعتقاد اسلام و مسیحیت این است که یهود اعتقاد دارد که این فرد از پیش تعیین و انتخاب نشده و فردی صالح است و شرایط زمانی از یک سو و شایستگی های فردی از دیگر سو ایجاب می کند که خداوند به او وحی کند تا او منجی جهان شود. در هر دوره فردی در جهان هست که قابلیت منجی شدن را دارد و اگر شرایط ایجاب کند آن منجی رسالت خود را انجام می دهد، در غیر این صورت از دنیا می رود و فرد دیگری که صالح است جای او را می گیرد. این فرد "ماشیح" نامیده می شود.

سیزده اصل اعتقادی ایمان یهود

۱. خداوند متبارک، موجود (حاضر) و ناظر است.
۲. او واحد و یکتاست.
۳. او جسم ندارد و شباهتی هم به جسم ندارد.
۴. او مقدم بر هر موجود قدیمی در جهان است.
۵. عبادت موجودی به غیر از او جایز نیست.
۶. او از نیت و افکار انسانها آگاه است.
۷. نبوت حضرت موسی، سرور ما حقیقت دارد.
۸. حضرت موسی به لحاظ نبوت از دیگر انبیای بنی اسرائیل برتر است.
۹. تورات مقدس از آسمان (از جانب خداوند) وحی شده است.

۱۰. تورات در هیچ زمانی تغییر نیافته و نخواهد یافت.
 ۱۱. خداوند، شیران را مجازات خواهد کرد و پاداش و اجر نیکوکاران را خواهد پرداخت.
 ۱۲. ماشیح پادشاه (منجی جهان) خواهد آمد.
 ۱۳. مردگان در آینده زنده خواهند شد.
- ده فرمان اصلی تورات مقدس**
۱. من خداوند خالق تو هستم که تو را از اسارت و بندگی مصر آزاد ساختم.
 ۲. تو را معبود دیگری جز من نباشد. هیچ تصویری از آنچه در آسمان و یا بر روی زمین و یا در آب است، نسا و آنها را پرستش ننما.
 ۳. نام خدای خالقت را بیهوده بر زبان نیاور (از آن سوءاستفاده نکن).
 ۴. روز شنبه را به یاد داشته باش تا آن را مقدس

- بدراری.
۵. پدر و مادر را احترام بگذار.
 ۶. قتل نکن.
 ۷. زنا نکن.
 ۸. دزدی نکن.
 ۹. در مورد هم نوعت شهادت دروغ نده.
 ۱۰. چشم طمع به مال و ناموس دیگران نداشته باش
- منابع**
۱. وضعیت اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی اقلیت کلیمی در ایران، علیرضا حسن زاده، اداره اقلینهای دینی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۷۹.
 ۲. ایرانیان یهودی، جزوه چهار صفحه ای تهیه شده در کمیته فرهنگی انجمن کلیمیان تهران.
 ۳. صلح در ادیان، سخنرانی آرش آبایی در همایش "زوی یک زمین، زیر یک آسمان، هفت روز با ادیان توحیدی"، مرکز
- سازمانهای غیردولتی و فعالتهای داوطلبانه شهرداری تهران، ۱۸ شهریور ۱۳۸۲.
۴. سخنرانی فرنگیس حصیدیم (نماینده انجمن کلیمیان تهران و رئیس هیات مدیره انجمن بانوان کلیمی) در همایش مذکور.
 ۵. گزارش عملکرد کمیته فرهنگی انجمن کلیمیان تهران، بولتن داخلی انجمن کلیمیان تهران.
 ۶. گزارش وضعیت جامعه کلیمی به مؤسسه گفت و گوی ادیان.
 ۷. بررسی مختصر تاریخ و عملکرد صهیونیسم سیاسی و زندگی یهودیان ایران از دیرباز تا امروز، هارون یشایایی (رئیس انجمن کلیمیان).
 ۸. میراث فرهنگی یهودیان ایران، کمیته فرهنگی انجمن کلیمیان تهران.
 ۹. و با سپاس از آرش آبایی رئیس کمیته فرهنگی انجمن کلیمیان تهران و پژوهشگر انسان شناس، علیرضا حسن زاده.